

EEN HERINNERING

AAN

DS. DIRK VAN DER HOFF

VOORWOORD

Van verschillende zijden aangezocht, om iets te boek te stellen aangaande het leven van den eersten, nu ontslapen Leeraar der Ned. Hervormde Kerk in Transvaal, zoo wordt het volgende aan de vele vrienden van Ds. van der Hoff aangeboden, als een gedachtenis aan den man, die gedurende meer dan 28 jaren het Evangelie in Transvaal heeft verkondigd.

v. W.

Heidelberg, 24 October 1881.

IN MEMORIAM

De Nederduitsch Hervormde Kerk in de Transvaal heeft een groot verlies geleden door het afsterven van den WelEerw. heer D. VAN DER HOFF, in leven predikant van de gemeente Potchefstroom. Hij stierf in de pastorie op den 9den October 1881, des namiddags ten vier ure, in den ouderdom van 67 jaar, 1 maand en 7 dagen. Reeds geruimen tijd was hij zoo verzwakt naar het lichaam, dat hij zijn dienstwerk niet meer behoorlijk konde verrichten, hoewel hij nog trachtte, acht dagen vóór zijnen dood, het Avondmaal te bedienen, nog 63 jonge lieden tot lidmaten aangenomen, en in de 50 kinderen gedoopt had. Maar hij was niet in staat zijn arbeid te voltooien, de laatste kerkeradsvergadering, 3 October, kon hij niet meer houden, maar had zijne Ouderlingen en Diakenen bijeengeroepen, om op den 17 October bij elkander te komen, weinig denkende hoe hij dan reeds eenige dagen op het Kerkhof zoude rusten. Ook was er niemand, die zijn einde zoo nabij achtte, hij zelve ook niet; op Vrijdag, 7 October kon hij zijn bed niet meer verlaten, zijn spraak was belemmerd, het was alsof zijn bewustzijn niet geheel helder was; zoo bleef het tot Zondag middag, toen hij als in een sluimering viel, en des namiddags ten 4 ure, zachtjes en ongemerkt den geest gaf. Acht-en-twintig jaren en eenige maanden was hij in deze gewesten predikant, eerst van de geheele Transvaal, naderhand, toen er meer hulp kwam, van het district Potchefstroom. Daar is hij aangekomen, daar is hij gestorven, getrouw tot in den dood. Wij willen aan zijne nagedachtenis eene eervolle hulde toebrengen. Bij velen onzer zal hij in levendig aandenken blijven; hij is den weg van alle vleesch gegaan, maar heeft niet te vergeefs geleefd, en terwijl hij het loon der getrouwe dienstknechten van den Heer heeft ontvangen, zullen wij hem als onzen voorganger gedenken, ziende de uitkomst zijner wandeling.

Om wel te kunnen begrijpen, wat de verdiensten waren van den overleden predikant, en wat de reden is van den buitengewonen eerbied, waarmede zijn naam door de leden der Ned. Hervormde Kerk wordt genoemd, is het noodig ons te verplaatsen in den tijd, toen de Transvaal nog slechts korten tijd bewoond was, een dertigtal jaren geleden. Het land was toen woest, de gemeenschap met naburige koloniën zeer beperkt, de inwoners worstelende met gevaren van allerlei aard om een bewoonbaar plekje te erlangen, hier en daar een pas aangelegd dorpje, een klein getal menschen over een onmetelijke oppervlakte verstrooid, de wegen onveilig door wilde dieren, elk oogenblik een strijd met vijandige Kafferstammen. De Emigranten, van uit Natal en den Vrijstaat zich hier nederzettende, waren, zooals algemeen bekend en erkend is, een godsdienstig volk, prijs stellende op de verkondiging van Gods Woord, en zeer gesteld op de behoorlijke toediening der heilige Sacramenten. Met den Bijbel onder den arm, met een attestatie van lidmaatschap der Ned. Hervormde Kerk in het bezit (vóór 1843 wist men van geen andere dan de Ned. Hervormde Kerk in Zuid-Afrika), hadden zij, met het verlaten van de Kaapkolonie, ook den overgeërfden zin van godsdienstigheid medegenomen, die hen smachtend deed uitzien naar de levende verkondiging van Gods woord, en de wensch deed geboren worden om een eigen Herder en Leeraar in hun midden te mogen bezitten. Zoo nu en dan kwamen wel eens predikanten der Kaapkolonie hun een bezoek brengen, maar het bleef bij een bezoek, niemand voelde zich aangegord om zich metterwoon hier te komen vestigen. En het is aandoenlijk, om de verhalen der voortrekkers te hooren, hoe zij hunne kinderen zagen groot worden, zonder gedoopt te zijn, hoe men reikhalzend uitzag naar een gelegenheid om zonen en dochteren als lidmaten der Kerk te doen aannemen, om het Avondmaal te kunnen genieten enz. enz., en wanneer dan de bekendmaking rondging, dat een of meer predikanten de verschillende gemeenten zouden bezoeken, hoe het gansche land in rep en roer was, en alles werd aangewend om de hooge ingenomenheid te betuigen met het voorrecht, om wederom een geordend Leeraar te mogen aanschouwen. Een volk dat zooveel prijs stelde op den openbaren eeredienst, moest wel alle middelen aanwenden, om een eigen Herder te bekomen. Men klopte aan de deur van de Kaapsche Kerk, en smeekte om hulp. Het was te vergeefs; wij willen niet de redenen gaan ontleden, waarom men weigerde aan een dringende bede gehoor te geven. In elk geval, er kwam geen hulp. Toen wendde men zich naar Holland, waar dezelfde Ned. Hervormde Kerk was, met denzelfden Bijbel, dezelfde bediening der Sacramenten, dezelfde taal, dezelfde formulieren. En zoo kwam dan ook de uitnoodiging tot Ds. VAN DER HOFF, destijds Candidaat tot de Heilige Dienst bij een der Provinciale Kerkbesturen. Hij gevoelde zich aangegrepen door de voorstelling van den geestelijken nood, waarin de inwoners van de Transvaal verkeerden. En, zonder

zich lang te bedenken, gaf hij gehoor aan de dringende stem van zijne stam- en geloofsgenooten, nam afscheid van zijn vaderland en van al zijne vrienden, om ze nooit weer te zien, en begaf zich met vrouw en kinderen op reis naar de Kaap, een reis die 28 jaar geleden heel wat anders beteekende dan nu, toen men verplicht was van logge zeilvaartuigen gebruik te maken in plaats van de snelle, geriefelijk ingerichte stoombooten van tegenwoordig, die het reizen tot een genoegen maken.

In het begin van November 1852 kwam Ds. VAN DER HOFF te Kaapstad, werd er hartelijk en gastvrij ontvangen en genoot er veel vriendschap en hulp. Kort daarna werd hij gelegitimeerd en dus beroepbaar gesteld voor eenige gemeente, behoorende aan de Ned. Gereformeerde Kerk in Zuid-Afrika. Van een en ander gaf hij zoo spoedig mogelijk kennis aan de hier bestaande Kerkeraden en aan de Overheid, met name aan wijlen den Kommandant Generaal ANDRIES PRETORIUS. De briefwisseling van uit de Kaapstad naar hier en terug ging toen niet zoo snel als nu; het duurde bijna 3 maanden eer hij eenig antwoord kreeg, maar dat antwoord was gunstig. Men zou naar Natal afzenden zooveel wagens als hij noodig had, en men zag met het grootste verlangen zijne komst tegemoet. Eerst in Februari 1853 kwam hij te Durban, Natal, aan en reeds bij zijne aankomst gaf hij een bewijs, dat het hem ernst was met zijn voornemen, om zijn tijd en kracht ten behoeve zijner Transvaalsche broeders te besteden. Te Durban, namelijk aangekomen, ontving hij eene deputatie uit New-Germany, een volkplanting in Natal, bestaande uit een twaalfstal heeren, die hem dringend uitnoodigden om hun leeraar te worden tegen een aanzienlijk salaris met vrije woning en andere voordeelen, hun verzoek daarenboven nog aandringende door hem mede te deelen, dat hij in New-Germany veel goedkooper en aangeneramer kon leven dan in de Transvaal, dat hij bij hen zeker was van zijn salaris en in de Transvaal niet, dat hem daar allerlei moeilijkheden tot zelfs levensgevaar te wachten stonden enz enz. En tot eer van Ds. VAN DER HOFF moet worden gezegd, dat dit alles niets hielp; hoe uitlokkend het aanbod ook was en hoe afgrijselijk de toestand in de Transvaal werd afgeschilderd, hij had zijn hart op de Transvaal gezet en hij brandde letterlijk van verlangen om daar reeds te zijn. Te Potchefstroom kwam hij aan in 't holle van den nacht, onder een bittere koude, en er was zoo goed als niets gereed voor zijne aankomst.

Wat nu verder hier omtrent de aankomst te Potchefstroom en eerste lotgevallen vermeld wordt, is getrokken uit de rede, door Ds. VAN DER HOFF uitgesproken bij gelegenheid van de herdenking zijner 25 jarige Evangeliedienst hier te lande, en gehouden op 28 Mei 1878. Het volgende is woordelijk overgenomen: „Het huis, dat men ons ter woning aanwees, was voor ons onbewoonbaar, en wij wilden er onzen

intrek niet in nemen; weldra echter kregen wij eene andere en betere woning, maar alles was ons hier zoo ongewoon en vreemd, dat het ons zwaar en moeilijk viel om aan onzen nieuwen toestand te gewinnen. Ik preekte reeds des Zondags in de kerk en doopte een kind van den heer DANIEL TALJAARD, het eerste wat ik hier in 't land doopte. 's Maandags daarop hield ik al katechisatie en dag voor dag kreeg ik bezoekers, die ik te woord moest staan. Onder de laatsten was er vooral een, die mij de wonderlijkste vragen deed. Onder andere, welk teeken Kaïn aan zijn hoofd had gedragen, en waar van daan de vrouwen in 't land van Noth gekomen waren; wat de eigenlijke beteekenis was van den appel, dien Eva gegeten had; of het duizendjarige rijk al voorbij was of nog komen moest enz enz. En dat alles moest ik beantwoorden, ik, die nooit over zulke vragen had nagedacht, en het zal dus niemand verwonderen als ik zeg, dat ik in die soort van katechisatie er gewoonlijk het slechtste afkwam, om rede men mij of niet geloofde of niet begreep. Dat alles was echter niets in vergelijking van hetgeen mij toen reeds boven het hoofd zweefde. Er was al sedert geruimen tijd een gemompel in het dorp, dat ik een Romein was. Een Romein, dat was in die dagen een ernstige beschuldiging voor een predikant, erger nog wellicht dan die beschuldiging van liberaal, die in lateren tijd opkwam. Met een Romein toch bedoelde men, als men van een leeraar zoo sprak, iemand die een zendeling was van den Paus van Rome, en de Kerk hier Roomsch wilde maken. Welk een gruwel! Ik kwam echter spoedig te weten wat aanleiding tot die beschuldiging had gegeven. Ik had te Ladysmith een preekbeurt waargenomen voor DS. VAN VELDEN. Mijn tekst was het bekende woord: „Zoo wie den wil doen van mijnen Vader, die in de Hemelen is, die zijn mijn broeders en zusters.” Nu had ik in de toepassing van mijn preek op dat *doen* van den wil des hemelschen Vader nog al sterk aangedrongen en beweerd dat in dat doen het onbetwistbare kenmerk te vinden was van de ware broeders en zusters van Jezus. Daarop was de aanmerking gemaakt, dat ik niet gesproken had van het geloof in Jezus, noch van zijn verzoeningsdood enz., dat ik alleen maar had aangedrongen op goede werken en alzoo eigen verdienste tot grondslag van 's-menschen zaligheid had gelegd, en dat alles, zoo beweerde men, was Romeinsche leer. Breedvoerig heb ik aan dezen en genen, die mij over die beschuldiging kwam aanspreken, uiteengezet wat Roomsch en zuiver Gereformeerd was op dat punt, hetgeen ik hier nu niet herhalen kan; alleen dit, dat ik steeds daarbij aanmerkte, dat ik voor mij overtuigd was in den geest van Jezus gesproken te hebben, en wel in dien geest, als hem zelf bezielde had toen hij die woorden sprak, en dat mijne beschuldigers als zij durfden, liever Jezus zelven moesten beschuldigen, want dat ik slechts zijne woorden herhaald en in zijn geest uiteengezet had. Op deze en dergelijke manier wist ik dat gepraat over mijn Romeinschap nog al spoedig tegen te gaan, zoo dat men er langzamerhand bijna en later in

het geheel niet meer van hoorde. Het was mij echter alles behalve aangenaam, om zoo iets, en dat zoo kort na mijne aankomst alhier, te moeten ondervinden. Doch later heb ik ondervonden, dat het nog maar een beginsel was der smarten die mij te wachten stonden, een sombere profecy van de dingen, die nog komen zouden."

Tot zoo ver uit de feestrede.

Een der beschuldigingen, die Ds. VAN DER HOFF naar het hoofd geworpen werd, en waar onder hij veel geleden heeft, is geweest dat hij de oorzaak was van de scheiding tusschen de Transvaalsche en Kaapsche Kerk, en het is nu de tijd om die beschuldiging voor goed van den overleden predikant weg te nemen. Toen Ds. VAN DER HOFF nog slechts korten tijd te Potchefstroom woonachtig was, kreeg hij een bezoek van den Kommandant-Generaal, wijlen den heer ANDRIES PRETORIUS, die toen, zwak naar het lichaam, die reis ondernam om den pas aangekomen predikant te verwelkomen, en hem met raad en daad bij te staan. Onder het bespreken van verscheidene belangrijke onderwerpen gaf de Generaal te kennen, dat het zijn wensch was en van velen met hem, om in het kerkelijke afgescheiden te zijn van de kerk der Kaapkolonie. Vele en velerlei redenen werden aangevoerd om het wenschelijke daarvan te betoogen, voornamelijk om dat men bevreesd was voor de gelijkstelling, en ook om dat men zich de bedreiging herinnerde van „het geestelijke zwaard” waarvan Sir HARRY SMITH had gesproken. De predikant VAN DER HOFF evenwel gevoelde zich teleurgesteld in zijne eigene verwachtingen door de kennisgeving van dezen wensch, omdat hij zich tijdens zijn verblijf te Kaapstad, in verbindtenis had gesteld met Ds. A. MURRAY JR., toen predikant te Bloemfontein, en met hem had afgesproken, dat er bericht zou gezonden worden naar Bloemfontein, zoodra de zaken zoo ver geregeld waren, dat de bevestiging van Ds. VAN DER HOFF als Leeraar zou kunnen plaats hebben. Persoonlijk was Ds. VAN DER HOFF ten gunste eener vereeniging met de Kaapsche Kerk, veral ook om het bezit der kerkelijke voorrechten, die daaraan verbonden waren. Maar het algemeen uitgedrukte verlangen van mannen van invloed, van het grootste deel des volks, had een geheel andere strekking, en na rijp beraad, met opoffering van eigen gevoelen, kwam men overeen de gemeenten van de Transvaal te verzamelen op een groote bijeenkomst te Rustenburg, dan het gevoelen der meerderheid te vernemen, en dienovereenkomstig te handelen. En zoo geschiedde het. De zamenkomst had plaats, de zaak werd rijpelijk overwogen en breedvoerig besproken, en het gevolg was dat er werd vastgesteld om den predikant VAN DER HOFF, buiten de Synode om, als Herder en Leeraar te bevestigen. In het bijzijn van een ontelbare schare had die plechtigheid der bevestiging plaats, en wel door den ouderling WOLMARANS. Ds. VAN DER HOFF schikte zich naar de zoo

sterk uitgesproken begeerte, en heeft zich daardoor veel nadeel en velerlei onaangenaamheden op den hals gehaald. Hij kon nu niet deelen in de voorrechten, die er voor een leeraar aan het lidmaatschap van de Kaapsche Synode verbonden waren, en de kerkelijke scheuring, die door het opvolgen van dien raad en naderhand door bijkomende oorzaken alhier ontstaan is, heeft hem veel vervolging bezorgd en veel verdriet gekost. Zelfs jaren later, in het jaar 1872, toen de predikanten DU PLESSIS en STEYTLER door de Kaapsche Synode afgevaardigd waren naar de Transvaal, om de oorzaken der kerkelijke scheuring te onderzoeken, werd die oude zaak weder opgewarmd, maar toen ook, voor goed en voor altijd, beslissend uitgemaakt. Niet DS. VAN DER HOFF, maar het volk is oorzaak van de afscheiding der Kaapsche Synode. Hierbij moet nog worden herinnerd, dat er daarna een Volksraad te Potchefstroom werd bijeengeroepen, zijnde in het laatst van 1853, welk lichaam alles wat te Rustenburg besloten en gedaan was, goedkeurde en bekrachtigde

Na dien tijd ging DS. VAN DER HOFF reizen, om orde in den kerkelijken toestand te brengen, kennis te maken met de verschillende gemeenten, en te voorzien in den zoo diep gevoelden geestelijken nood. Op een dezer reizen kwam hij in aanraking met een landgenoot, die zich niet ontzag om de hatelijkste beschuldigingen tegen den rondgaanden Leeraar in te brengen. Als bijdrage tot de kennis van de zeden van dien tijd dient gemeld, dat die lasteraar voor de bevoegde magten heeft terecht gestaan, en over hem het vonnis der verbanning uitgesproken en voltrokken werd. Vraagt men, aan welke verschrikkelijke misdaad hij zich dan had schuldig gemaakt, dan wordt er geantwoord: hij had uitgestrooid dat DS. VAN DER HOFF geen geordend Leeraar was, een in de oogen der gemeente vreeselijke beschuldiging. Toen dan ook door documenten de onwaarheid van die beschuldiging was bewezen, werd de zware straf van verbanning als boete voor het misdrijf geëischt. En in elk geval, ziet men, dat het pad van DS. VAN DER HOFF in deze gewesten ongemakkelijk werd gemaakt door het steken van vele doornen. Toch bleef hij, was werkzaam, en de gemeente waardeert dat.

Kort na de gebeurtenissen, zoo even verhaald, was er een kleine partij ontevreden, die tóch het gezag der Kaapsche Synode wilde erkennen, en daarin niet kunnende slagen, vormde zij een afgescheidene gemeente, bekend onder de naam van Hartebeestfontein. Tot recht verstand van de latere gebeurtenissen is het noodig, dit alles in het oog te houden. Spoedig na de aankomst van DS. VAN DER HOFF te Potchefstroom zijn de eerste zaden der kerkelijke verdeeldheid reeds uitgestrooid, de scheuring werd teweeg gebracht door het opvolgen van den raad van den Kommandant-Generaal PRETORIUS, werd grooter door de lasteringen van welbekende personen, nam toe in uitgebreidheid en

omvang door de oprichting eener gemeente te Hartebeestfontein, en kreeg eindelijk haar volle beslag door onderscheidene Leeraars, die van elders hier inkwamen.

Een enkel woordje nu over het woordje „Hervormd”, waarvan ook een steen gemaakt werd om er den predikant VAN DER HOFF mede te werpen. En er zou in het geheel niet van deze zaak gesproken worden ware het niet, dat wij het aan de nagedachtenis van dien predikant verschuldigd zijn, hem van eenigen blaam te ontheffen, die onverdiend op hem rust. De zaak is hoogst eenvoudig.

Toen men bezig was om een Grondwet op te stellen ten behoeve van de Zuid-Afrikaansche Republiek, gaf de overheid last, om zooveel mogelijk het gebruik van vreemde, van bastaardwoorden te vermijden en zich van zuiver Hollandsche uitdrukkingen te bedienen. Toen de vervaardiger nu de artikelen van kerk en staat behandelde, waarbij bepaald moest worden, wat de naam, van de Staatskerk zijn zou, gebruikte hij het zuiver Hollandsche woord: „Nederduitsch Hervormd”, zoo als ook op het titelblad van onze Bijbels en Psalm- en Gezangboeken te lezen staat. De Volksraad bekrachtigde dien naam. Na verloop van eenigen tijd waren de predikanten VAN DER HOFF en SMITS bezig om een wet op te stellen voor het bestuur der kerk, en in overeenstemming met de Grondwet, hielden zij zich aan de benaming „Nederduitsch Hervormd”, welke naam ook gevonden wordt op het certificaat, waarbij een Candidaat werd toegelaten door eenig Provinciaal Kerkbestuur in Holland, en als beroepbaar erkend in eenige gemeente der Ned. Herv. Kerk, en welke naam ten overvloede te lezen was op een tal van attestatiën, door de oude emigranten uit de Kaapkolonie medegebracht. Meer zullen wij er niet van zeggen, evenmin als van de oprichting der Gereformeerde en der Ned. Geref. Kerk hier te lande. Ons eenig doel was omtrent den persoon van DS. VAN DER HOFF het een en ander te boek te stellen, overtuigd zijnde dat zulks aan velen zijner vrienden aangenaam zijn zal. Staatkundige verwickelingen, kerkelijke beroeringen zullen wij ter zijde laten; vooreerst is het geen aangenaam onderwerp, ten andere beginnen de wonden, die daardoor in der tijd geslagen zijn, thans zoo goed als te genezen. Karakteristiek is de uitdrukking van DS. VAN DER HOFF, dat de wonden, aan de Herv. Kerk toegebracht, haar wel sterk hebben doen bloeden, maar zij zijn slechts aderslatingen geweest, die haar volstrekt geen kwaad, maar veeleer goed gedaan hebben.

Als een bewijs hoe uitgestrekt zijn arbeidsveld was diene, dat hij, in het begin van zijn predikantschap de geheele Transvaal voor zijne rekening had. Hij moest gemeenten stichten, kerkeraden aanstellen, wetten en bepalingen maken. De getallen der door hem gedoopten, aangenomen en gehuwden zijn verbazend.

Door DS. VAN DER HOFF zijn gedurende zijn verblijf in de Transvaal: 13,720 kinderen gedoopt,
6,114 jongelieden aangenomen,
1,486 paren gehuwd.

Toen hij het feest zijner 25 jarige ambtsbediening vierde op 28 Mei 1878 (waarvan reeds melding is gemaakt), werd door de talrijke schare, die opgekomen was om zijne feestrede te hooren, getuigenis afgelegd van de hooge achting, waarin zijn dienstwerk werd gehouden. Die rede zelve was een waardig product van DS. VAN DER HOFF. Schoone taal, schoone gedachten in grooten overvloed, ernst en luim afgewisseld. „Van waar komt gij,” was zijn tekst. Zijn antwoord was: Ik kom van een lange reis, 25 jaren lang, en toen begon hij het een en ander van zijn wedervaren te verhalen. Met aandacht luisterde men tot het einde toe. Het laatste gedeelte vooral was aandoenlijk, toen hij wees op de vele voorrechten, die hem met de Herv. Kerk waren ten deel gevallen.

Als mensch, in den dagelijkschen omgang, had hij zijne gebreken. Hij was kort gebonden, een kwaal die met de jaren niet verminderde. Maar, zooals bijna algemeen gezegd werd, hij mocht een foutje maken; het werd hem vergeven, hij is onze oudste en eerste leeraar. In kerkelijke vergaderingen zal hij worden gemist. Toen hij nog in zijn kracht was, hebben wij meermalen gelegenheid gehad, zijn talent te bewonderen, in het verdedigen eener zaak, zijn scherpe critiek, zijn gebruik maken van verschillende omstandigheden. Hij was een man van kennis, van verlichte gedachten. In de laatste jaren werd hij aangetast door lichaamssmartten, die hem in zijn arbeid hinderden. De wensch werd ook herhaaldelijk uitgesproken naar meerdere hulp. En nu is hij heengegaan. Niet te vergeefs heeft hij geleefd. Een weduwe laat hij na, en twee zoons; in hetzelfde jaar van zijn feest, in 1878, had hij nog de smart zijn eenigste dochter te verliezen. Aan den anderen kant had hij nog het geluk, zijn tweede vaderland vóór zijn dood bevrijd te zien van vreemde heerschappij. De liederen door hem op de herwonnen vrijheid gedicht, en op PAARDEKRAAL te worden gezongen, zijn bewijzen zijner vaderlandsliefde.

Zijne nagedachtenis zal in eere blijven, zoo lang de Transvaal bestaat.

VREDE ZIJ ZIJNER ASSCHE!
